

04.06.1920

Magyarország aláírja a trianoni békeszerződést (1920. június 4.)

A magyar kormány megbízottjaként Simonyi-Semadam Sándor kormányának két minisztere 1920. június 4-én a Versailles melletti Trianon palotában írta alá az első világháborút lezáró békeszerződést, amelyet – ünnepélyes tiltakozás közepette – 1920. november 15-én fogadott el a magyar nemzetgyűlés.

A békeszerződés feltételei már az első világháború során körvonalazódni látszottak. Az antant ugyanis – győzelmi esélyeinek növelése céljából – a háború során titkos paktumokat kötött a Magyarországgal szomszédos államokkal. E paktumok elsősorban a szomszédos népek területi igényeinek kielégítését tartalmazták, értelemszerűen az Osztrák-Magyar Monarchia, ezen belül Magyarország területének kárára. Az antant megállapodást kötött többek között Szerbiával, Olaszországgal, Romániával, valamint az emigráns csehszlovák kormánnyal is. A románokkal kötött titkos megállapodás tartalmazta a legjelentősebb területi ígéretek (pl. a mai magyar Alföld területét a Tisza vonaláig) – cserébe az antant elvárta, hogy szövetségeseként Románia is belépjen a háborúba, és annak befejeződéséig hadban álljon.

Az antant területi ígéréteinek megfelelően a szomszédos, részben újonnan alakult államok hadseregei 1918 végén, 1919 elején már mindenhol birtokba vették a nekik felajánlott területeket, amelyek azonban közigazgatásilag még Magyarországhoz tartoztak. E csapatok kiszorítására a Tanácsköztársaság idején történt ugyan kísérlet (a legeredményesebben a Felvidék középső és keleti részein), a helyzet azonban alapvetően nem változott. Ráadásul a történelmi Magyarországon élő nemzetiségek jelentős része, maga mögött tudva az antant biztos támogatását, egyre erőteljesebben követelte a Magyarországtól való elszakadást és a velük rokonságban lévő népekhez való csatlakozást.

.....

A trianoni békeszerződést övező időszak belpolitikai fejleményei is nagyban függtek az antant álláspontjától. A béke aláírását megelőzően az antant arra törekedett, hogy rendezett körülményeket teremtsen Magyarországon, és egy olyan kormányzatot segítsen hatalomra juttatni, amellyel könnyebben tud együttműködni. A proletárdiktatúrát követően Peidl Gyula szakszervezeti vezető alakított szociáldemokrata kormányt, amelynek csupán arra volt ideje, hogy hat nap alatt megszüntesse az előző kormányzat intézkedéseit. Ezt követően a megszálló román csapatokkal együttműködni hajlandó Friedrich István alapított kormányt. Friedrich azonban nem tudta elnyerni az antant jóindulatát, mivel királypárti politikusként ragaszkodott ahhoz, hogy a Habsburgok visszaszerezzék 1918-ban elvesztett trónjukat, s ez veszélyeztette volna a nemrég létrejött utódállamok önállóságát.

Eközben azonban a háború utáni időszakban létrejött forradalmi változásokat el nem ismerő, úgynevezett ellenforradalmi erők is egyre aktívabban tevékenykedtek. Még a proletárdiktatúra idején szerveződött meg az ún. Antibolsevista Comité Bécsben, melyet két konzervatív gondolkodású, erdélyi származású politikus, gróf Bethlen István és gróf Teleki Pál vezetett. Az antant ellenőrzése alatt álló Szegeden pedig létrejött az ún. ellenforradalmi kormány, amely – tagjai között tudva a Nemzeti Hadsereg élén álló Horthy Miklóst – az egyetlen számottevő katonai erővel rendelkezett Magyarországon. Horthy Miklós az első világháborúban a Monarchia flottájának parancsnokaként szolgált, az ellenforradalmi kormányban pedig hadügyminiszteri pozíciót töltött be. Ő ismerte fel a leghamarabb azt, hogy az antant csak egy jól szervezett fegyveres erővel rendelkező politikai csoportosulással lesz hajlandó tárgyalni.

Horthy – miután elfogadta az antant feltételeit, amelyek szerint nem alakít ki diktatúrát és engedélyezi a formális parlamentarizmust – 1919. november 16-án admirálisi egyenruhában, fehér lovon bevonulhatott Budapestre. „A király nélküli királyságban”, ahogy a két világháború közötti Magyarország államformáját emlegették, 1920. március 1-jétől Horthy a kormányzói rangot töltötte be. (A magyar történelem során korábban abban az esetben választottak kormányzót, ha a király valamilyen okból kifolyólag – például mert kiskorú volt, detronizálták stb. – nem tudta gyakorolni a hatalmát.) Horthy kormányzói jogköre a királyi jogkörhöz képest szűkebb volt (pl. nem oszlathatta fel a nemzetgyűlést, illetve nem volt kegyelmezési és nemesítési joga sem), de a „legfőbb hadúrként” rendelkezhetett a hadseregről. Horthy arra törekedett, hogy jogkörét folyamatosan bővítse: így már a kormányzóvá választásának évében megkapta – többek között – a nemzetgyűlés feloszlításának és a hadsereg határon túl történő bevetésének a jogát is. Jogköre a harmincas években tovább bővült, 1937-től az országgyűlés nem vonhatta felelősségre a kormányzót, aki utódja személyére nézve is ajánlást tehetett.

A magyar kormányzat kényszerhelyzetben volt a békefeltételekkel kapcsolatban, amelyeket előzőleg mind a polgári demokratikus kormány, mind pedig a proletárdiktatúra politikai vezetése visszautasított. Az Apponyi Albert által vezetett küldöttség 1920. január 7-én vehette át a győztesek határozatát Clemenceau francia miniszterelnök kezéből. Apponyi ugyan másnap angol közvetítéssel három nyelven is megfogalmazhatta ellenérveit, amelyekben az etnikai határok figyelembevételét és a népszavazás alkalmazását követelte, ám véleményét végül nem vették figyelembe. A magyar delegáció május 6-án kapta meg a végleges békefeltételeket, és bár Millerand, a békekonferencia francia elnöke kísérelésében kilátásba helyezte az esetleges változtatásokat, azokra végül nem került sor. 1920. június 4-én ilyen előzmények után írták alá a békeszerződést a Magyar Királyság képviselői. Az aláírás vélt időpontjában Magyarországon gyászszünetet rendeltek el, meghúzták a harangokat, a zászlókat félárbocra eresztették, leállít a közlekedés, az üzletek bezártak.

Egy helyen, Sopron városában mégis engedélyezték a népszavazást. A területet, amelyet a trianoni békeszerződésben eredetileg Ausztriának ítélték, a döntéssel elégedetlen, Horthyhoz hű, ám a kormányzó által már mellőzött tisztikülönítményesek egy csoportja megszállta, kikiáltva a nyugat-magyarországi Lajtabánsági Köztársaságot. Az antant végül azzal a feltétellel engedélyezte a népszavazást, hogy a szabadcsapatok elhagyják a területet. A december 14-16. között tartott népszavazáson a város lakossága annak ellenére döntött a Magyarországhoz való csatlakozás mellett, hogy a zöme német nemzetiségű volt. Sopron azóta is „a leghűségesebb város” címet viseli Magyarországon.

A trianoni béke értelmében Magyarország területe 282 ezer négyzetkilométerről 93 ezer négyzetkilométerre, lakossága 20,8 millió főről 7,6 millió főre csökkent. A magyar etnikum 30%-a, 3,2 millió fő idegen állam fennhatósága alá került. Megakadályozandó a katonai úton történő területi revíziót, a békeszerződés Magyarország hadseregét is korlátok közé szorította. Meg kellett szüntetni az általános hadkötelezettséget, és az ország hadseregét 35 000 főben maximálták. Megtiltották a modern fegyvernemek, így a repülőgépek és a harckocsik tartását és gyártását is. A szerződésben jóvátételről is szó esett, bár ennek végrehajtása még váratott magára.

Az Osztrák-Magyar Monarchia szétesése után valamennyi volt utódállamnak komoly gazdasági nehézségekkel kellett szembenéznie. A legnagyobb problémát az jelentette, hogy a Monarchia felbomlásával elveszett a biztosnak látszó, védővámokkal megóvott piac. E birodalmi piac szétesésével a korszerűtlennek számító, de korábban könnyen értékesíthető termékek eladhatatlanná váltak. Ráadásul az utódállamok protekcionista, a hazai gazdaságot védő kereskedelmi politikát folytattak, és nem voltak hajlandók egymással vámszövetségre lépni. A korábban gyakorlattá vált közép-európai munkamegosztás (iparcikkek szállítása keletre, mezőgazdasági termékek értékesítése nyugaton) szintén megszűnt. Ez a gazdasági helyzet Magyarországra nézve komoly veszélyforrást jelentett, amit tetézték a békeszerződés kedvezőtlen feltételei is.

A békeszerződés következtében a magyar gazdaságban is komoly aránytalanságok alakultak ki. Miután az ország nyersanyagforrásai jórészt elvesztek, a hirtelen túlméretezetté vált feldolgozóipar kapacitása kihasználatlanul maradt. Megtorpant a második ipari forradalom új iparágainak, az elektronikának, a gépkocsigyártásnak és a repülőgépgyártásnak a fejlődése. Az ország településszerkezete is jelentősen módosult, hiszen a Budapest ellenpólusát jelentő városok vagy elvesztették vonzáskörzetüket az átszabott országhatárok miatt, vagy a szomszédos országokhoz kerültek (Kassa és Pozsony Csehszlovákiához, Temesvár Romániához stb.). További problémát jelentett, hogy az elcsatolt területekről százezrek – zömükben hivatalnokok, értelmiségiek – menekültek Magyarországra, akiknek állásra volt szüksége.

Az első világháború végén kötött békeszerződések mindegyike tartalmazott kisebbségvédelmi rendelkezéseket is, amelyek magukban foglalták az anyaországtól elszakadt nemzetiségek különféle jogait (pl. széles körű nyelvhasználatot, saját intézményeket stb.). E jogok gyakorlatban történő érvényesítése azonban nem volt jellemző, hiszen a térség valamennyi országa – annak ellenére, hogy lényegében kivétel nélkül soknemzetiségű államalakulatok voltak – nemzetállammá szeretett volna válni. Csehszlovákiában és Jugoszláviában a jelentős számú német és magyar, Romániában a szintén nagyszámú magyar kisebbség mellett számos más nemzetiség élt az anyaországtól távol. Míg Magyarország, amelynek lakossága 92%-ban magyar volt, lényegében nemzetállammá vált, addig Romániában a különböző nemzetiségek aránya a 30, Csehszlovákiában a 34%-ot is elérte.

Az új államhatárok közé szorult magyarság nem törődött bele az ország egykori területének

elvesztésébe és a kedvezőtlen békefeltételekbe. Mivel már a békeszerződés átvételekor felmerült a nagyhatalmak részéről a revízió lehetősége, a továbbiakban a magyar politika a békeszerződés felülvizsgálatára törekedett. A trianoni döntés okozta traumából a két világháború között irredenta, vagyis az idegen uralom alatt álló nemzeti területek visszaszerzését célzó kultusz alakult ki Magyarországon. Az irredentizmus szinte minden társadalmi-politikai szférában megjelent, szerves részét képezte a hivatalos megemlékezéseknek, a köztér használatának, a nemzeti-keresztény oktatásnak, a politikai nyelvnek stb.

Az utódállamok viszont nem kívántak lemondani a megszerzett területekről. E körülmények minimálisra csökkentették a megbékélés lehetőségét a szomszédos népek között. Sőt az ellenségeskedés csak fokozódott, amikor a csehszlovák és a szerb-horvát-szlovén állam 1920 augusztusában kölcsönös segítségnyújtási szerződést kötött, amihez 1921-ben Románia is csatlakozott. Az új szövetségi rendszer, az ún. „kisantant” elsősorban a magyar revíziós törekvések és a Habsburg-ház esetleges restaurációjának megakadályozása érdekében jött létre. A szövetséget alkotó államokkal Magyarország egészen 1923 végéig ellenséges viszonyban állt. A helyzet csak akkor konszolidálódott, amikor a kisantant államai is beleegyeztek abba, hogy Magyarország hozzájusson a gazdaság fellendítésének reményével kecsegtető népszövetségi kölcsönhöz.

Írta: Szepesi Gábor

References:

Források:

A magyarok krónikája, szerk. Glatz Ferenc, Helikon, Budapest, 2006.

Magyarország története 1918-1990, szerk. Pölskey Ferenc – Gergely Jenő – Izsák Lajos, Korona, Budapest, 1995.

Magyarország története, 1919-1945. 8. kötet, szerk. Ránki György, Akadémiai, Budapest, 1976.

Herber Attila – Martos Ida – Moss László – Tisza László, Történelem 6. 1914-től 1990-ig. Reáltanoda Alapítvány, Budapest, 2000.

Romsics Ignác, Magyarország története a XX. században, Osiris, Budapest, 2010.

Száray Miklós – Kaposi József, Történelem IV., Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2005.

Sources:

Glatz, Ferenc (ed.) (2006) A magyarok krónikája, Helikon, Budapest.

Pölskey, Ferenc; Gergely, Jenő; Izsák, Lajos (eds.) (1995), Magyarország története 1918-1990, Korona, Budapest.

Ránki, György (ed.) (1976) Magyarország története, 1919-1945. 8. kötet, Akadémiai, Budapest.

Herber, Attila; Martos, Ida; Moss, László; Tisza, László (2000) Történelem 6. 1914-től 1990-ig. Reáltanoda Alapítvány, Budapest.

Romsics, Ignác (2010) Magyarország története a XX. században, Osiris, Budapest.

Száray, Miklós; Kaposi, József (2005) Történelem IV., Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest,.

